

ПРВА КЊИГА МАТИЦЕ СРПСКЕ

ВЛАДИСЛАВА ГОРДИЋ ПЕТКОВИЋ

УЛАЗАК У ПРВУ КЊИГУ

Понекад о књизи више од имена онога ко ју је сачинио може да каже њен оквир, контекст у коме је поникла, систем у који се узглобљава. Када изговори речи „сазвежђа”, „метаморфозе”, „албатрос”, ниједан образован и пробирљив читалац у Србији не мисли на неутралне, универзалне термине, већ на оно што би лингвисти назвали „мотивисаним” појмовима. То су речи које указују на темељне одреднице наше културе, на координате формирања критичне интелектуалне масе. Аутори су постајали познати захваљујући едицију у којој су њихова дела угледала светлост дана, и то није умањивало њихов лични допринос, напротив.

Можда не треба Матичину библиотеку литерарних првенаца пребрзо смештати међу гласовите едиције за релевантне писце и знамените књиге и поред тога што се доказала трајањем, иако ће 2017. напунити шездесет година. „Прва књига” је само протоколари начин да се одшкрину врата и младом писцу отвори поглед према свету уметничке експресије, издаваштва и литерарне афирмације. Она јесте важан оквир, али то је оквир од ког се почиње, тренутак иницијације који наговештава безброј могућности, не обећавајући славу ни публицитет. Кад употребљавамо метафору двери које се отварају за младе писце, не смемо никада сметнути с ума онај стих Емили Дикинсон у коме се помиње „океан одшкринутих врата” („With just the door ajar / That oceans are”): песникиња је мислила на блискост светова и димензија пред чијом немогућношћу сусрета остајемо беспомоћни, јер сам улазак је понекад тренутак одустајања. Било је писаца, песника и критичара који су мењали курс пловидбе, „претрчавали” из уметности у науку, из науке у књижевност, било је оних који су годинама, па и деценијама,

ћутали и мировали, али је свакако било најмање оних који су се уплашили тог океана одшкринутих врата и добијене шансе.

Едиција је у почетку била искључиво намењена поетским гласовима, па су тако прве тридесет и четири књиге биле збирке песама, да би убрзо промењене пропозиције врата отвориле и за друге жанрове, прозу, критику, есејистику, чак и карикатуру. Већ деценијама се свако коло публикује у симболичном тиражу од три стотине примерака, као начин потпоре почетницима и неафирмисанима, али, с обзиром на то да се објављују изабрани рукописи аутора до тридесет година старости, ова едиција је и начин да се огласе не само литерате почетници већ и млади научници који делују у области теорије и историје књижевности, те се тако поред уметничких афирмишу и истраживачки покушаји из домена српске књижевности и компаратистике.

У Матичиној Првој књизи прву прилику добијају песничка имена која су обележила модерну српску поезију на особене, различите начине: Милутин Петровић, Тања Крагујевић, Владимир Копицл, Ненад Милошевић, Марија Кнежевић, Војислав Карановић, Мирјана Стефановић, Дубравка Ђурић. У њој је трасиран корпус савремене српске женске књижевности још у тренуцима док се идеја женског канона и женске књижевне историје тек назирала на теоријском хоризонту: Милица Мићић Димовска, Јудита Шалго, Љубица Арсић, Мирјана Новаковић, Радмила Гикић, Љиљана Јокић Каспар. У њој су објављивали будући књижевни стручњаци и универзитетски професори као што су Драган Кујунџић, Михајло Пантић, Новица Милић, Јован Делић, Зоран Милутиновић, Јован Попов, Миливој Сребро. Уредници Прве књиге сачињавали су такође импозантан, суверен тим: Иван В. Лалић и Давид Албахари, Мирослав Антић и Флорика Штефан, Васа Павковић и Михајло Пантић.

Шта са едицијом бива данас и овде, у времену кад се чини да је књижевност као делатност исто онолико маргинализована колико је снажна жеља да се стекне титула писца? У колу Прве књиге објављеном 2016. појавили су се роман Луке Трипковића *Осмех њод ѓором маслиновом*, збирка прича Јована Гавриловића с насловом *Сјубови* и књига поезије *Фрактали* Срђане Петровић, све остварења даровитих аутора који су свој таленат и несумњиви уметнички сензибилитет оплеменили ерудицијом.

Роман Луке Трипковића говори о патриотизму и љубави, о уметности и баштини. Лазар Купец, историчар уметности, студира код професора Андера Урзаиза, пише докторат о позном Гојином стваралаштву, и почетком тридесетих година двадесетог века стиже у Мадрид, након школовања у Паризу и Франкфурту. Радња

тече у времену непосредно пред шпански грађански рат, осећа се снажан и свеprisутан дах сукоба концепција и идеологија иза које ће остати само тешко зацелјива празнина. „Кроз историју је Шпанија била тврд орах сваком освајачу: са три стране света окружена водом, на северу заштићена ланцем Пиринеја, преплављена темпераментним и страсним људима који су презирали јарам и ослобађали своју земљу, презирући смрт готово једнако као и саме окупаторе.” У вртлогу политичких немира, заостравања, убистава и звецкања оружјем, Урзаиз почиње каталогизацију експоната у Праду: „Иза сваког документа који ћеш видети, иза сваке слике коју смо отргли из пламена реформације или из грамзивих, од прстења набубрелих, шака светих отаца, стоји потпуно јединствена прича; свака завређује твоју пажњу, јер помоћу њих можеш много да научиш о животу и односима који су владали међу људима тога доба: о најмоћнијим људима свога времена, о њиховим љубавницама, деци и женама; научићеш о њиховој борби да се одупру обмани и притисцима, о незајажљивој вољи за моћ, власт, утицај или злато, о вољи за све оно што их може изузети од света барем на један једини дан.” Повест о историји и вредностима, о борби за боље сутра и голи живот, за истину и уметност, овај зрео роман, проткан живописним илустрацијама градова и историјским фактима, обећава снажно и памтљиво читалачко искуство.

Збирка прича Јована Гавриловића *Ситубови* садржи шест прича са темама потраге за идентитетом, живота у паралелној реалности лепоте и уметности. У овим причама укрштају се сновиђење и жудња за стварањем, поука и непокорност, путовања и снови, уникатна инспирација и изазов преиспитивања познатих поетика и поступака. „Човек има ту несрећу да све мора поредити с нечим другим. Чак и најоригиналнија ствар на свету може (и хоће) бити стављена насупрот неке друге, на златни тас где ће се њихове сличности и разлике једном за свагда открити нашем напаћеном уму. Напаћеном, јер оваква поређења, макар била и контрастна, човек углавном врши када је незадовољан својим тренутним упориштем, када је романса његовог живота направила нагло скретање и преобразила се у елегичну песму.” Приповедач је нијансиран читавом парадигмом узбудљивих и уклетих детаља са портрета сваког уметника у младости, препун жара и жудње, а ове приче се по себи претварају у музику сфера урезану на микрочипове.

Ако је фрактал геометријски лик разложив на делове који су умањене копије целине, онда је поезија Срђане Петровић у својој преданој борби за форму најуспешнији одговор песничког духа на формалистичко уоквиривање. Фрактали смрти, сна, љубави, сукоба и светлости нижу се у језгровитим сликама, лапидарним

стиховима у којима има трагова симболистичке поезије колико и усмене народне књижевности. Неочекивана појава риме, снага слободног стиха, моћ синестезије и вешто изрезбарене слике наводе нас да поверујемо да је песникињин свет саздан и складан од немерљивих сила колико и од врло објашњивих, обичних ствари.

Тако би било страшно умрети
дубоким месом у безбол заћи
у уху своје звук не чути
и усну више не помаћи
и мирно упорно заклето лежати
и да се смилујеш моћи немати
и не крикнути када те поклопе
кад те закопају и оду спавати
у дружељубиве чаробне кревете

Све три књиге написане су са амбицијом да одговоре само на логичне и разумне изазове: пред нама су првенци који не желе да задобију епохалну важност пре него што достигну естетску изврност. Треба им пожелети успех у племенитом настојању да постану део српске књижевне баштине.